ALAPVETŐ JOGOK BIZTOSA

Az alapvető jogok biztosa
mint fogyatékosságügyi független mechanizmus

JELENTÉSE

az AJB-730/2026. számú ügyben
a Kőris Integrált Szociális Intézmény Pest Vármegye,
Zsigmond Otthon Nagykőrös vizsgálatával összefüggésben

Érintett szerv: Kőris Integrált Szociális Intézmény Pest Vármegye

2026.

Az alapvető jogok biztosának
Jelentése
az AJB-730/2026

1. vizsgálat megindítása, előzmények

Az alapvető jogok biztosáról szóló 2011. évi CXI. törvény (a továbbiakban: Ajbt.) 1. § (3) bekezdése alapján az alapvető jogok biztosa – a civil társadalom, különösen a fogyatékossággal élő személyek és az őket képviselő szervezetek bevonásával – biztosítja a 2007. évi XCII. törvénnyel kihirdetett, a Fogyatékossággal élő személyek jogairól szóló egyezmény (a továbbiakban: Fogyatékosságügyi Egyezmény) 33. cikk 2. pontja szerinti független mechanizmus feladatainak teljesítését. Az Ajbt. 39/O. § (1) bekezdése értelmében az alapvető jogok biztosa a *fogyatékosságügyi független mechanizmussal kapcsolatos feladatainak* a teljesítése érdekében rendszeresen vizsgálja – az Ajbt. 18. § (1)-(7) bekezdésére tekintet nélkül, beadvány és felmerült visszásság hiányában is – a fogyatékossággal élő személyek jogainak a Fogyatékosságügyi Egyezmény előírásainak megfelelő érvényesülését.

A fogyatékosságügyi független mechanizmus egyik vizsgálati céljaként a nagylétszámú bentlakásos intézményekben élő fogyatékos személyek alapvető jogai érvényesülésének monitorozását határozta meg az alapvető jogok biztosa, tekintettel arra is, hogy az Ajbt. 39/O.§ (2) bekezdés alapján az alapvető jogok biztosa az Ajbt. 18. § (4) bekezdésében meghatározottakon túlmenően természetes személy alapvető jogával kapcsolatos visszásság megszüntetése érdekében hivatalból eljárást folytat, ha a fogyatékossággal élő személy nem képes jogai védelmében fellépni vagy beadvány benyújtása aránytalan nehézséget jelentene számára.

A fentiekre tekintettel, a fogyatékosságügyi független mechanizmus feladatainak ellátása keretében hivatalból indított eljárás részeként, munkatársaim helyszíni vizsgálatot tartottak a *Kőris Integrált Szociális Intézmény Pest Vármegye* (2750 Nagykőrös, Ady Endre utca 16.; a továbbiakban: Integrált Intézmény) telephelyén, a *Zsigmond Otthon Nagykőrös* (2750, Nagykőrös, Kórház utca 1.; a továbbiakban: Otthon) működésének alapjogi szempontú áttekintése és az ott élők életkörülményeinek feltárása céljából.

A vizsgálat eredményes lefolytatása érdekében munkatársaim a helyszíni vizsgálat alkalmával interjúkat készítettek az Otthon lakóival, dolgozóival, a telephely vezetőjével, *valamint áttekintették az intézményi dokumentációkat.* Az interjúalanyokat munkatársaim véletlenszerűen választották ki a dolgozók és az Otthon lakói közül.

2. Az érintett alapvető jogok és alkotmányos elvek

- *A jogállamiság elve és a jogbiztonság követelménye:* „Magyarország független, demokratikus jogállam." [Magyarország Alaptörvénye (a továbbiakban: Alaptörvény) B) cikk (1) bekezdés];
- *Az emberi méltósághoz való jog:* „Az emberi méltóság sérthetetlen. Minden embernek joga van az élethez és az emberi méltósághoz, a magzat életét a fogantatástól kezdve védelem illeti meg." [Alaptörvény II. cikk];
- *Az egyenlő bánásmód követelménye és az esélyegyenlőség előmozdításának elve*: „A törvény előtt mindenki egyenlő. Minden ember jogképes. Magyarország az alapvető jogokat mindenkinek bármely megkülönböztetés, nevezetesen faj, szín, nem, fogyatékosság, nyelv, vallás, politikai vagy más vélemény, nemzeti vagy társadalmi származás, vagyoni, születési vagy egyéb helyzet szerinti különbségtétel nélkül biztosítja." [Alaptörvény XV. cikk (1)-(2) bekezdés];
- *A fogyatékossággal élő személyek kiemelt védelme:* „Magyarország külön

intézkedésekkel védi a gyermekeket, a nőket, az időseket és a fogyatékossággal élőket." [Alaptörvény XV. cikk (5) bekezdés];

- *A testi és lelki egészséghez való jog:* „Mindenkinek joga van a testi és lelki egészséghez." [Alaptörvény XX. cikk (1) bekezdés];
- *A nemzetközi jogi kötelezettségek és a belső jog összhangja:* „Magyarország nemzetközi jogi kötelezettségeinek teljesítése érdekében biztosítja a nemzetközi jog és a magyar jog összhangját. Magyarország elfogadja a nemzetközi jog általánosan elismert szabályait. A nemzetközi jog más forrásai jogszabályban történő kihirdetésükkel válnak a magyar jogrendszer részévé." [Alaptörvény Q) cikk (2)-(3) bekezdés].

3. Az alkalmazott jogforrások

- Alaptörvény;
- Ajbt.;
- Fogyatékosságügyi Egyezmény (CRPD);
- A fogyatékos személyek jogairól és esélyegyenlőségük biztosításáról szóló 1998. évi XXVI. törvény (a továbbiakban: Fot.);
- A szociális igazgatásról és szociális ellátásokról szóló 1993. évi III. törvény (a továbbiakban: Szoctv.);
- A személyes gondoskodást nyújtó szociális intézmények szakmai feladatairól és működésük feltételeiről szóló 1/2000. (I. 7.) SzCsM rendelet (a továbbiakban: SzCsM rendelet);
- A személyes gondoskodást végző személyek továbbképzéséről és a szociális szakvizsgáról szóló 9/2000. (VIII. 4.) SzCsM rendelet (a továbbiakban: 9/2000. (VIII. 4.) SzCsM rendelet).

4. A megállapított tényállás

4.1. Az Otthonról

Az Otthon az Integrált Intézmény egyik telephelyeként működik. Az Integrált Intézmény összesen 246 férőhelyen biztosít ápoló- gondozó ellátást idős és fogyatékossággal élő személyek részére, valamint 34 férőhelyen lakóotthoni ellátást nyújt fogyatékossággal élő személyek számára.

A fogyatékosságügyi független mechanizmus keretében folytatott *vizsgálat kizárólag az Integrált Intézmény telephelyén, a Zsigmond Otthon Nagykőrös intézmény vizsgálatára korlátozódott. Az Otthon 36 engedélyezett férőhelyen értelmi fogyatékossággal élő személyek számára nyújt teljeskörű ellátást.* Az ápolást- gondozást biztosító bentlakásos intézményben enyhe, középsúlyos, illetve súlyos értelmi fogyatékossággal élő, valamint értelmi és más fogyatékossággal élő, állandó és folyamatos ápolást igénylő személyek élnek.

Az Otthon fenntartója a Szociális és Gyermekvédelmi Főigazgatóság Pest Vármegyei Kirendeltége (a továbbiakban: Fenntartó).

Az Otthon *2026. december 31-ig ideiglenes hatályú szolgáltatói nyilvántartási bejegyzéssel rendelkezik,* mivel működése tárgyi,[1] és személyi feltételek[2] tekintetében nem felel meg a jogszabályi előírásoknak. *Az ellátásban részesülők létszámára tekintettel[3] az Otthon férőhelykiváltási tervvel nem rendelkezik.*

---

[1] Ld. SzCsM rendelet 41. § (4) bekezdés a) pont, 42. § (1) bekezdés, SzCsM rendelet 4. § (1) bekezdés b) pont

[2] Ld. SzCsM rendelet 2. számú melléklet.

[3] SzCsM. 5/A. § (2) bekezdés d) pont

4.2. Az Otthon tárgyi és infrastrukturális feltételei

Az Otthon Nagykőrös városában egy korábban kórházként működő telephelyen található. Az autóbusz-pályaudvar gyalogos megközelítése 30 percet, míg a vasútállomás elérése 50 percet vesz igénybe.

Az Otthonnak helyet biztosító két épületet a fogyatékossággal élő személyek ellátása érdekében átalakították.

Az „A" épületben egy 2 ágyas, (13 m^2) és két 3 ágyas (20 m^2) szoba került kialakításra. A szobák elrendezését tekintve vannak egybe nyíló lakószobák, melyek esetében az élettér elkülönítése maradéktalanul nem biztosított. Az „A" épületben található a tálalókonyha, valamint egy tágas étkező, mely alkalmas az összes ellátott egyidejű befogadására, étkeztetésére. Az étkezésekre valamennyi lakó részvételével egy turnusban kerül sor. Az épület 2 fürdőszobával és nemek szerinti megoszlásban 4 illemhelyiséggel rendelkezik.

A „B" épület 28 személy elhelyezésére alkalmas, melyet az intézmény nyolc lakószobában biztosít. Az épületrészben egy 2 ágyas (15 m^2), két 3 ágyas (19 m^2) és öt 4 ágyas (26 m^2) lakószoba található. *Az épületben a folyosókon kívül a közösségi együttlétre alkalmas helyiségek, társalgók, nappali nem áll rendelkezésre.* Az épületben található nővérszoba, orvosiszoba, és foglalkoztató helyiség, utóbbiban zajlik a fejlesztő foglalkoztatás és a szocioterápiás foglalkoztatás. *A foglalkoztató helyiség a nővérszoba felől közelíthető meg. A nővérszoba túlzsúfolt és a foglalkoztató helyiségbe történő átjárás még zsúfoltabbá teszi. A foglalkoztató helyiségen belül egy terápiás szoba is kialakításra került, mely egyéni, személyre szabott foglalkozások tartására alkalmas. A foglalkoztató helyiség az itt elhelyezett kartondobozok miatt szintén túlzsúfolt.*

A lakószobákban a személyenként 6 m^2 lakóterület biztosított ugyan, azonban vannak egymásba nyíló szobák, és a jogszabályi előírásoknak megfelelően legfeljebb 4 fő elhelyezésére lenne lehetőség. Otthon intim szobával nem rendelkezik, azonban párok hiányában erre igény sem mutatkozott.

Az épületben egy fürdőszoba és nemek szerinti megoszlásban három WC található. Az *Az fürdőszobák, valamint illemhelyiségek rossz állapotúak, burkolatuk amortizálódott és egyes illemhelyeken és a fürdőszobán az ajtó a látogatás időpontjában hiányzott. Az épületben található berendezési tárgyak, használati eszközök már elhasználtak, több lakószobában a régi típusú kórházi ágy fémszerkezete rozsdásodik, a lambéria is megkopott. A légkondicionáló berendezések hiánya a helyszíni vizsgálat tapasztalatai szerint a lakók komfortérzetét a nyári hónapokban jelentősen csökkenti.*

Az Otthon épülete régi, belső terei felújításra, korszerűsítésre szorulnak, a padlózat cseréjét a fejlesztési tervei között az intézmény már feltüntette. A fűtésrendszert 2023. során felújították, ennek során két mobilkazánt is beüzemeltek.

Az udvar területe részlegesen betonozott, burkolata azonban elhasználódott, ami a mozgásukban korlátozott, esetenként kerekesszékkel közlekedő lekók közlekedését megnehezíti. Az udvaron kevés olyan tárgy van, ami a kényelmesebbé tehetné a levegőzést, mindössze egy fészekhinta, néhány hintaágy és egy műanyag asztal található, székekkel.

Az Otthon saját mosodával, konyhával, valamint saját fenntartású gépjárművel nem rendelkezik. A lakók esetenkénti szállítását az Integrált intézmény tulajdonában álló gépjárművekkel végzik. Az Integrált intézmény a rendelkezésre bocsátott dokumentáció alapján hat gépjárművel rendelkezik, ebből egy 9 fő szállítására alkalmas, akadálymentesített kisbusz.

4.3. Az Otthon működésének személyi feltételei

Az Otthon ápolási-gondozási és egészségügyi, valamint mentálhigiénés tevékenységét a Székhelyintézményben működő központi szakmai irányítás – az igazgató, a vezető ápoló, a mentálhigiénés vezető, a gazdasági koordinátor és az élelmezésvezető – biztosítja.

Az Otthon engedélyezett dolgozói összlétszáma a vizsgálat időpontjában 24 fő volt, melyből a szakmai álláshelyek száma 21 fő. A helyszínen kapott tájékoztatás alapján *az engedélyezett szakmai álláshelyek mindegyikét betöltötték*, egy takarító munkatársat kerestek. A dolgozók számára az intézményben elkülönített helyen biztosított egy konyha, étkező, illetve öltöző helyiség.

A szociális szféra általános szakemberhiánya az Otthon esetében is nehézségként jelentkezik, ezért előfordul, hogy a megüresedő álláshelyeken az ápoló-gondozói munkakörben szakképzetlen munkaerőt is kénytelenek foglalkoztatni. A látogatás időpontjában az ápoló-gondozó munkakörben foglalkoztatott 14 fő munkavállaló közül 3 személynek nem volt szakképesítése, ennek megfelelően a szakképesítési arány 78%-os volt.

A helyszíni vizsgálat során nyújtott tájékoztatás alapján az ellátottak nappali felügyeletét általában 3-4 ápoló-gondozó látja el. A 24 órás felügyeletet biztosító Otthonban a feladatellátás 12 órás munkarendben és három havi munkaidőkeretben történik.

A helyszíni vizsgálat során készített dolgozói interjúk alapján *gyakori a túlóra elrendelése,* azonban az ezért járó munkabért a dolgozók részére a munkáltató minden esetben, rendben kifizeti. A helyszíni tájékoztatás alapján az intézményben *az utóbbi időben szupervízióra nem került sor.*

A telephelyvezető úgy nyilatkozott, hogy az Otthonban mára a korábbi évekhez képest stabil dolgozói közösség alakult ki. Az Otthon dolgozói az Integrált Intézmény által kidolgozott továbbképzési terv alapján vesznek részt a 9/2000. (VIII. 4.) SzCsM rendelet által előírt kötelező továbbképzéseken, legutóbb kommunikáció, valamint mentálhigiéné tárgyában.

4.4. Az Otthon lakóira vonatkozó adatok

Az elmúlt években teljes férőhely kihasználtság mellett működő, ápolást-gondozást biztosító bentlakásos Otthonban az engedélyezett férőhelyeket maximálisan kihasználva, 36 fő enyhe, középsúlyos, illetve súlyos értelmi fogyatékossággal, valamint értelmi és más fogyatékossággal élő, folyamatos ápolást igénylő személyrészesül ellátásban. Az Integrált Intézmény telephelyei közül a súlyosabb állapotú, nagyobb támogatási szükséglettel élő lakók itt, az Otthonban élnek. A lakók fluktuációja nem magas, az intézményváltás nem jellemző. Az intézményi ellátásra várakozók száma 21 fő és az átlagos bekerülési idő 3-6 év.

A lakók közül 19 személy középsúlyos-, 11 fő pedig súlyos értelmi fogyatékossággal él, közülük cselekvőképességében részlegesen korlátozott 7 személy, 29 fő pedig cselekvőképességét érintő teljes korlátozás alatt áll. Az ellátottak mintegy 70%-ának hivatásos gondnoka van.

A vizsgálat időpontjában tehát az Otthon minden lakója gondnokság alatt állt – a hat enyhe értelmi fogyatékossággal élő lakó is –, azonban a gondnoksággal összefüggésben két ellátott esetében felülvizsgálati eljárás volt folyamatban.

A dolgozói interjúk alapján a lakók egyedül nem hagyják el az Otthont, többségük állapotából adódóan sem képes az önálló, kísérő nélküli közlekedésre.

Mivel a lakók között előfordulnak kisebb összezördülések, az ellátottak elhelyezésénél irányadó szempont a konfliktushelyzetek megelőzése, elkerülése. Az egymással baráti kapcsolatban lévő, és egymás társaságát kereső lakókat igyekeznek egy szobában elhelyezni. A

lakóközösségek kialakítása során az is irányadó szempont, hogy a lakótársak segíteni is tudják egymást, adott esetben.

Az Otthon támogatja a családokkal való kapcsolattartást. Látogatásra minden nap van lehetőség, a Házirendben a hozzátartozók látogatására meghatározott 8:00 és 20:00 óra között. *Az Otthon a látogatók fogadására kialakított önálló helyiséggel azonban nem rendelkezik.*

Az ellátottak és a hozzátartozók kapcsolattartásának elősegítése céljából az ÉFOÉSZ[4] néhány éve okoseszközökkel, mobiltelefonnal, valamint öt tablettel támogatta az Otthont. Az intézmény területén az internethálózat is kiépítésre került, melyet a lakók szabályozott keretek között használhatnak.

4.5. Az otthon által nyújtott szolgáltatások és működése

4.5.1. Étkezés és ruházat biztosítása

Az Otthon saját főzőkonyhával nem rendelkezik, kizárólag tálalókonyha üzemel. Az ellátottak élelmezését szolgáltatásvásárlással biztosítják, melynek keretében napi háromszor szállítják az elkészített ételeket. Az Otthon napi ötszöri étkezési lehetőséget nyújt, naponta legalább egy meleg főétkezés és legalább hetente 3-4 alkalommal meleg vacsora felszolgálásáról gondoskodnak. Amennyiben a lakók egészségi állapota indokolja, orvosi javaslatra biztosított a speciális, diétás étrend is. Egy nagyobb élelmiszerláncolat élelmiszer bankjához is csatlakozott az Otthon, így az előre tervezett étkezéseken felül péksütemények, joghurtok és gyümölcs is gyakran érkezik az intézménybe.

Amennyiben szükséges, az ellátottak számára az intézmény biztosítja a jogszabályban előírt ruházatot. A lakók ruháinak, egyéb textíliáinak tisztítását, vasalását, illetve javítását a Székhelyintézmény területén üzemeltetett mosoda végzi az Integrált Intézmény valamennyi telephelyének vonatkozásában.

4.5.2. Egészségügyi ellátás

Az egészségügyi ellátás magában foglalja a rendszeres orvosi felügyeletet, a szükséges szakorvosi ellátást, az egészségi állapot ellenőrzését, szűrővizsgálatok megszervezését, gyógykezelést, kórházi kezeléshez való hozzájutás biztosítását. A lakók kórházi ellátása a területileg illetékes kecskeméti, illetve a nagykőrösi járó- és fekvőbeteg intézményekben biztosított. Az Otthon szakápolási tevékenységet nem végez.

A lakók egészségügyi alapellátását az intézményi orvos látja el heti 4 órában, minden csütörtökön 8:00 és 12:00 óra között. Az intézményi orvos havonként végez szűrővizsgálatokat, vérnyomás és pulzus mérést, véroxigén és vércukor mérést. Feladata szükség esetén a lakók szakorvoshoz irányítása. Az intézmény megbízási szerződés alapján pszichiáter szakorvost alkalmaz, akinek rendelési ideje minden kedden 10:00 és 12:00 óra között van.

Az Otthon az alapápolási feladatai körében gondoskodik az ellátottak személyi higiéniájának megőrzéséről, napi mobilizálásáról, lehetőség szerinti tornáztatásáról, étkeztetéséről és a folyadékpótlásáról, a lakók személyi higiénéjét és komfortját elősegítő tevékenységekről, valamint a gyógyszerellátás rendszerességéről és gyógyászati segédeszközök biztosításáról.

A korlátozó intézkedésekre vonatkozó szabályzatot a *Házirend 2. számú melléklete* tartalmazza. A helyszíni tájékoztatás és a rendelkezésre bocsátott dokumentáció szerint a helyszíni vizsgálatot megelőző 2 évben nem került sor az Otthonban korlátozó intézkedés alkalmazására.

[4] Értelmi Fogyatékossággal Élők és Segítőik Országos Érdekvédelmi Szövetsége

A helyszíni vizsgálat során készített dolgozói interjúk alapján az Otthonban ellátottjai között autizmussal élő személy is él, és ugyan az *autizmus spektrum zavarral élő ellátott számára autizmus specifikus környezet nincs külön kialakítva,* nem merült fel vele szemben sem korlátozó intézkedés alkalmazásának szüksége.

4.5.3. A mentálhigiénés ellátás

Az önálló életvezetési képességek megtartásának elősegítésére, továbbá az ellátottak állapotából adódó hátrányok kiküszöbölésére az Otthon az ellátást igénybe vevők korának, egészségi állapotának, képességeinek, egyéni adottságainak figyelembevételével szervezi meg a mindennapos aktivitást jelentő mentálhigiénés ellátást. Az Otthon biztosítja többek között a szükségleteknek megfelelő szolgáltatások elérhetőségét, családtagokkal, barátokkal való kapcsolattartás elősegítését, szabadidős programok szervezését, a gondozási tervek megvalósítását.

A mentálhigiénés gondozás részeként, a lakóknak, az intézmény területén, valamint azon kívül szervezett változatos, aktivitásukat segítő fizikai, szellemi, szórakoztató kulturális tevékenységen, fejlesztő és szinten tartó foglalkozásokon van lehetőségük részt venni. A rendelkezésre bocsátott információ alapján a lakók 70%-a vett részt az intézményen kívül megrendezésre került programokon. A programok és foglalkozások egy része, mint a világnapok, nemzeti ünnepekről való megemlékezés, farsangi, illetve szüreti mulatságok az Otthonban zajlanak, ezek élményszerző lehetőségeket biztosítanak azon lakók számára is, akik állapotukból adódóan nem tudnak részt venni az intézményen kívül szervezett eseményeken.

Az Otthon az ellátottak önellátó képességének fejlesztését és megőrzését szocioterápiás és fejlesztő foglalkoztatásban való részvétel lehetőségével biztosítja. A szocioterápiás foglalkozások munkaterápiás, terápiás készségfejlesztési, illetve képzési célú foglalkozási formában zajlanak. A *szocioterápiás foglalkozás* keretén belül az ellátottak részt vesznek a kert gondozásában, művelésében, az épület meghatározott részeinek takarításban, az étkező rendben tartásában és a terítésben. A munkafoglalkozások során az ellátottak fizikai és mentális képességeinek megfelelő munkatevékenységet biztosítanak, melyekre heti csoportbeosztásban, munkaterápiás jutalom biztosítása mellett kerül sor.

A helyszíni tájékoztatás szerint a lakók közül 6 fő vesz részt *fejlesztő foglalkoztatásban.* A munkafoglalkozások keretében az ellátottak csoportbeosztás szerint hétköznapokon, az intézmény területén naponta 4 órás munkarendben dolgoznak. A fejlesztő foglalkoztatásba bevont ellátottak, takarításban, portai szolgálatban, valamint kézműves termékek előállításában vesznek részt, melyet a piacon árulnak.

A lakók nagy része nem képes az önálló közlekedésre és a pénzhasználat is problémát jelent számukra, ezért szervezetten, segítséggel mennek ki az Otthonból a lakók vásárolni, illetve kérésre az intézményi dolgozók megvásárolják számukra a szükséges árukat. A mentálhigiénés csoport a lakók számára pénzkezeléssel kapcsolatos segítségnyújtást biztosít. A költőpénz ellátottak részére történő kifizetésére heti rendszerességgel kerül sor.

Az Otthon jó kapcsolatot ápol más társintézményekkel, családsegítő szolgálattal, a helyi önkormányzattal, illetve civil szervezetekkel. Az Otthonnak rendszeres holland civil szervezet támogatója is van. A látogatás időpontjában a mentálhigiénés foglalkozáson holland önkéntes is részt vett.

4.6. A lakók érdekképviseletének megvalósulása

A rendelkezésre bocsátott dokumentáció alapján az Otthonban jogszabályi előírásoknak megfelelően működik az Érdekképviseleti Fórum, melynek megalakítására és működésére vonatkozó részletes szabályokat a *Házirend 3. számú melléklete* tartalmazza. Az

Érdekképviseleti Fórum félévente rendes, illetve szükség esetén alkalomszerűen rendkívüli üléseket tart. A rendelkezésre bocsátott információ alapján a vizsgálat lefolytatásának évében az Érdekképviseleti Fórumhoz *panasz nem érkezett.*

Az ellátottjogi képviselő neve és elérhetősége a lakók számára jól látható helyen, az intézmény étkezőjében került elhelyezésre, a fogadóórák hivatalosan három havonta, illetve szükség esetén biztosítottak az ellátottak számára, azonban az *ellátottjogi képviselő havonta egy alkalommal, bejelentés nélkül meglátogatja az intézményt a kapott tájékoztatás szerint.* Az Otthon egyik ellátottjával készített interjú során a lakó az erre vonatkozó kérdésre úgy nyilatkozott, hogy az ellátottjogi képviselőt nem ismeri, a havi rendszerességgel történő látogatásáról nincs tudomása.

Az Otthonban van kihelyezett panaszláda, azonban nem jellemző, hogy abban az ellátással kapcsolatos írásbeli panasz kerülne elhelyezésre, ugyanis az ellátottak állapotukból adódóan előnyben részesítik panaszaik szóbeli közlését. A lakók mindennapi életét érintő kérdések megbeszélésére, szabad véleményezésére, javaslatok megtárgyalására lakógyűlést tartanak, amelyen valamennyi ellátott jogosult részt venni. A 2023. évi szakmai beszámoló alapján az Otthonban a tárgyévre vonatkozóan 5 alkalommal tartottak lakógyűlést.

Az Integrált Intézmény vezetője hetente egyszer, 9:00 és 10:00 óra között – szükség esetén előre egyeztetett más időpontban is – fogadóórát tart Nagykőrösön, a telephely vezetője e célból minden munkanapon elérhető, 9:00 és 14:00 óra között.

5. A vizsgálat megállapításai

5.1. A hatáskör tekintetében

Az alapvető jogok biztosa feladat- és hatáskörét, valamint ennek ellátásához szükséges vizsgálati jogosultságát az Ajbt. határozza meg.

A törvény 18. § (1) bekezdés l) pontja alapján az alapvető jogok biztosához bárki fordulhat, ha megítélése szerint *közszolgáltatást végző szerv tevékenysége vagy mulasztása a beadványt tevő személy alapvető jogát sérti vagy annak közvetlen veszélyével* jár (a továbbiakban együtt: visszásság), feltéve, hogy a rendelkezésre álló közigazgatási jogorvoslati lehetőségeket – ide nem értve a közigazgatási pert – már kimerítette, vagy jogorvoslati lehetőség nincs számára biztosítva. Az Integrált intézmény az Ajbt. 18. § (2) bekezdésére tekintettel közszolgáltatást végző szervnek tekintendő, így a működése vizsgálatára az alapvető jogok biztosa hatásköre kiterjed.

Az Ajbt. 39/O. § (1) bekezdése értelmében továbbá a *fogyatékosságügyi független mechanizmussal kapcsolatos feladatainak* teljesítése érdekében az alapvető jogok biztosa rendszeresen vizsgálja – a 18. § (1)-(7) bekezdésére tekintet nélkül, beadvány és felmerült visszásság hiányában is – a fogyatékossággal élő személyek jogainak a Fogyatékosságügyi Egyezmény előírásainak való megfelelés szerinti érvényesülését. Ezen felül az Ajbt. 39/O. § (2) bekezdés alapján az alapvető jogok biztosa a 18. § (4) bekezdésében meghatározottakon túlmenően természetes személy alapvető jogával kapcsolatos visszásság megszüntetése érdekében hivatalból eljárást folytat, ha a fogyatékossággal élő személy nem képes jogai védelmében fellépni vagy beadvány benyújtása aránytalan nehézséget jelentene számára.

5.2. Az alapvető jogok és elvek tekintetében

Az alapvető jogok biztosa egy adott társadalmi probléma mögött álló összefüggésrendszer feltárása során autonóm, objektív módon, kizárólag alapjogi érvek felsorakoztatásával és összevetésével tesz eleget az Alaptörvényben kapott mandátumának, és következetesen, zsinórmértékként támaszkodik az Alkotmánybíróság alapvető jogállami

garanciákkal és az alapjogok tartalmával kapcsolatos elvi megállapításaira, valamint az egyes alapjogi tesztekre.

5.2.1. A jogállamiság elve

Az Alaptörvény B) cikk (1) bekezdése alapján Magyarország független, demokratikus jogállam. Az Alkotmánybíróság töretlen gyakorlata[5] alapján ennek a jogállami minőségnek nélkülözhetetlen eleme a jogbiztonság. Az Alkotmánybíróság által gyakran hivatkozott tétel, hogy a jogbiztonság az állam – s elsősorban a jogalkotó – kötelességévé teszi annak biztosítását, hogy a jog egésze, egyes részterületei és az egyes jogszabályok is világosak, egyértelműek, működésüket tekintve kiszámíthatóak és előreláthatóak legyenek a norma címzettjei számára.

5.2.2. Az emberi méltósághoz való

Az Alaptörvény II. cikke alapján az emberi méltóság sérthetetlen, minden embernek joga van az élethez és az emberi méltósághoz. Az Alkotmánybíróság értelmezésében az emberi méltósághoz való jog az emberi státusz abszolút védelmét biztosítja[6], az ember érinthetetlen lényegét juttatja kifejezésre.

A fentiek túl a CRPD 3. cikke alapelvként deklarálja a veleszületett méltóság elvét és annak tiszteletben tartását.

5.2.3. A hátrányos megkülönböztetés tilalma, a fogyatékossággal élők védelme

Az Alaptörvény XV. cikkének (2) bekezdése tartalmazza a diszkrimináció tilalmát, mely szerint Magyarország az alapvető jogokat mindenkinek bármely megkülönböztetés, nevezetesen faj, szín, nem, fogyatékosság, nyelv, vallás, politikai vagy más vélemény, nemzeti vagy társadalmi származás, vagyoni, születési vagy egyéb helyzet szerinti különbségtétel nélkül biztosítja. *Az Alaptörvény XV. Cikk (4) bekezdése szerint Magyarország az esélyegyenlőség megvalósulását külön intézkedésekkel segíti, a XV. cikk (5) bekezdése emellett külön is kiemeli, hogy Magyarország külön intézkedésekkel védi a gyermekeket, a nőket, az időseket és a fogyatékossággal élőket.*

Az Alaptörvény XV. cikk (2) bekezdésében rögzített hátrányos megkülönböztetés általános tilalma alóli kivételt jelent az Alaptörvény idézett rendelkezése, amelyek alapján Magyarország az esélyegyenlőtlenségek kiküszöbölését célzó intézkedéseket is tesz. E rendelkezés értelmében az egyenlőség tartalmi megvalósulását szolgáló, az esélyegyenlőtlenség felszámolása érdekében tett pozitív megkülönböztetés megengedett. Az esélyegyenlőség elősegítése az állam részéről egy jogi lehetőséget biztosít, ugyanakkor bizonyos, valamely tulajdonságuk (pl. életkor, betegség, testi fogyatékosság) okán sajátos, kiszolgáltatottabb helyzetük miatt objektíve hátrányba kerülő személyek csoportjainál az állami beavatkozás *nem fakultatív feladat*: az állam köteles hatékony lépéseket tenni az eredendően, súlyosan egyenlőtlen helyzet felszámolására.

Az Alaptörvény mellett a CRPD preambuluma is kimondja, hogy *bárkinek a fogyatékosság alapján történő hátrányos megkülönböztetése az emberi személy veleszületett méltóságának és értékének megsértése.* A CRPD 4. cikk 1-2. pontja szerint a részes államok kötelezettséget vállalnak arra, hogy biztosítják és elősegítik valamennyi alapvető emberi jog és szabadság teljes megvalósulását valamennyi fogyatékossággal élő személy számára, a fogyatékosság alapján történő bármiféle hátrányos megkülönböztetés nélkül. A CRPD 5. cikke

[5] 34/2014 (XI. 4.) AB határozat, Indokolás [116], [120]; 20/2020. (VIII. 4.) AB határozat, Indokolás [67]
[6] 3187/2017. (VII. 14.) AB végzés, Indokolás [12]; 3225/2017. (IX. 25.) AB végzés, Indokolás [18]

deklarálja továbbá, hogy *a törvény előtt minden személy egyenlő, és mindenféle hátrányos megkülönböztetés nélkül jogosult a törvények által nyújtott védelemre és kedvezményre.*

5.2.4. A nemzetközi emberi jogi kötelezettségek érvényesítése

Az Alaptörvény Q) cikk (2) bekezdése értelmében Magyarországnak a nemzetközi jogi kötelezettségeinek teljesítése érdekében biztosítania kell a nemzetközi jog és a magyar jog összhangját, jelen esetben azt, hogy a magyar jogi szabályozás megfeleljen a CRPD által felállított és az ENSZ Fogyatékossággal Élő Személyek Jogainak Bizottsága (a továbbiakban: CRPD Bizottság) által jelzett kötelezettségeknek. Ebbe nemcsak az tartozik bele értelemszerűen, hogy a jogrendszerben nem maradhatnak olyan szabályok, amelyek nem egyeztethetőek össze a CRPD rendelkezéseivel, hanem az is, hogy ahol szükséges, ott a jogalkotó érdemi és hatékony lépéseket tegyen a hiányzó szabályozás megalkotása érdekében.

A CRPD 4. cikk 1., 2. és 4. pontjai a következők szerint rendelkeznek az általános kötelezettségekről:

„1. A részes államok kötelezettséget vállalnak arra, hogy biztosítják és elősegítik valamennyi alapvető emberi jog és szabadság teljes megvalósulását valamennyi fogyatékossággal élő személy számára, a fogyatékosság alapján történő bármiféle hátrányos megkülönböztetés nélkül. Ennek érdekében a részes államok vállalják, hogy:

a) meghoznak minden megfelelő jogalkotási, közigazgatási és egyéb intézkedést a jelen Egyezményben foglalt jogok végrehajtása érdekében;

b) megtesznek minden megfelelő intézkedést, ideértve a jogalkotási lépéseket a fogyatékossággal élő személyek hátrányos megkülönböztetését tartalmazó törvények, rendelkezések, szokások és gyakorlat módosítása vagy eltörlése érdekében;

c) figyelembe veszik a fogyatékossággal élő személyek emberi jogainak védelmét és előmozdítását valamennyi politika és program során;

d) tartózkodnak minden olyan cselekedetben és gyakorlatban való részvételtől, amely nem összeegyeztethető a jelen Egyezménnyel, és biztosítják, hogy a hatóságok és közintézmények a jelen Egyezménnyel összhangban tevékenykedjenek;

e) minden megfelelő intézkedést meghoznak bármely személy, intézmény vagy magánvállalkozás által a fogyatékosság alapján történő hátrányos megkülönböztetés felszámolása érdekében. [...]

2. Tekintettel a gazdasági, társadalmi és kulturális jogokra minden részes állam vállalja, hogy a rendelkezésre álló erőforrásai felső határáig, és szükség esetén, a nemzetközi együttműködés keretében, intézkedéseket tesz e jogok teljes megvalósításának fokozatosan történő elérése érdekében, fenntartás nélkül, a nemzetközi joggal összhangban, a jelen Egyezményben foglalt kötelezettségek haladéktalan alkalmazására [...].

4. A jelen Egyezményben semmi nem értelmezhető úgy, mint ami befolyásolja a részes állam jogának, vagy az adott részes állam vonatkozásában hatályos nemzetközi jognak a fogyatékossággal élő személyek jogainak hatékonyabb szabályozását biztosító rendelkezéseit. A jelen Egyezményben részes államok joga, szerződései, szabályozása vagy szokásai által elismert, vagy tartalmazott emberi jogok és alapvető szabadságok nem korlátozhatók vagy csorbíthatók arra hivatkozással, hogy a jelen Egyezmény az adott jogokat vagy szabadságokat nem, vagy csak kisebb mértékben ismeri el [...].”

A CRPD 1. cikke értelmében *„A jelen Egyezmény célja valamennyi emberi jog és alapvető szabadság teljes és egyenlő gyakorlásának előmozdítása, védelme és biztosítása valamennyi fogyatékossággal élő személy számára, és a velük született méltóság tiszteletben tartásának előmozdítása.”* A CRPD alapelvei között elsőként említi továbbá, hogy a

fogyatékossággal élő személyeket is megilleti a veleszületett méltóság, az egyéni autonómia tisztelete, beleértve a saját döntés meghozatalának szabadságát és a személyek függetlenségét.[7]

Ebből következően a jelentés tartalmában az emberi méltóság alapjogi védelmének primátusából vezeti le a fogyatékossággal élő személyeket megillető további és felhívott alapjogok érvényesülésének problémáit.

Az ombudsman alkalmas arra, hogy a maga semleges és kiegyensúlyozó, közvetítő szerepével, illetve a kizárólag az alapjogvédelemre fókuszáló tevékenységével – az ENSZ nemzeti emberi jogi intézményeként – valós tartalmat adjon a CRPD-ben foglaltaknak.

6. Az ügy érdeme tekintetében

6.1. A tárgyi és infrastrukturális feltételek biztosítása

Az elmúlt években több ombudsmani jelentés[8] rögzítette, hogy a bentlakásos intézményi lét ugyan számos kérdésben megoldást jelenthet a rászoruló személyek hétköznapi élete tekintetében, azonban a nagylétszámú intézmények diszfunkciói (például hiányzó személyi és tárgyi feltételek, túlzsúfoltság) miatt olyan kiszolgáltatott helyzetet is teremtenek, amelyek a fogyatékossággal élő személyek alapvető jogai tekintetében visszásság gyanúját vetik fel. *A vizsgálat megállapítása szerint bár az Otthonban élők létszáma 36 fő, ennek ellenére a bentlakásos intézményi léttel együtt járó intézményi diszfunkciók az Otthonban élők tekintetében is fellelhetők.*

A vizsgálat feltárta, hogy az Otthon épülete korszerűsítésre és folyamatos karbantartásra szorul. *A lakók komfortérzetének növelése és az emberi méltóságának tiszteletben tartása érdekében sürgető a lakószobák és a fürdőszobák felújítása, festése, a padlózat egyébként már előirányzott, de mielőbbi cseréjére, az épület légkondicionálásának megvalósítására.*

Az Otthon lakószobái megfelelnek ugyan a jogszabály által előírt tárgyi feltételeknek,[9] de a lakóegységekben a berendezési tárgyak régiesek, az ágyak elhasználódtak rossz állapotúak,. Az ebédlő helyiségen kívül a lakóknak nem áll rendelkezésére a közösségi együttélésre, a család, vagy vendégek fogadására szolgáló egyéb helyiség.

Egyes illemhelyiségek és fürdőszobák tere tejesen nyitott, ajtóval történő elkülönítésükre nincs lehetőség, ami *az emberi méltósághoz való jogot sértő élethelyzeteket teremt.*

Az épület a belső terek tekintetében akadálymentes ugyan, azonban az udvar betonozott felületének rossz állapota miatt a mozgásukban korlátozott lakók számára nem biztonságos a közlekedés.

Mindezzel összefüggésben kiemelem, hogy a bentlakásos intézményben élő emberek számára az intézmény gyakran életük egyetlen színtere, ahol éveket, adott esetben évtizedeket töltenek el, így fokozott jelentősége van annak, hogy ezt milyen, menyire méltó körülmények között tehetik meg. Különösen fontos ez azokban az intézményekben – mint amilyen az Otthon is –, ahol a lakók magasabb támogatási szükséglete miatt még az Otthon esetenkénti elhagyására is csak felügyelettel, kísérő személy segítségével van lehetőség.

Az vizsgálat során feltárt és ismertetett körülmények miatt, az Otthon vezetése és az elkötelezett gondozók legjobb szándéka ellenére is, csak korlátozott mértékben biztosítható az ellátottak egyedi igényeihez és szükségleteihez igazodó szolgáltatás.

---

[7] CRPD 3. cikk a) pont

[8] AJB-1195/2017; AJB-816/2021; AJB-466/2021; AJB-1893/2021; AJB-1495/2022

[9] SzCsM rendelet 42. § (1) bekezdés és 41. § (4) bekezdés

Az Otthon 2026. december 31-ig ideiglenes hatályú szolgáltatói nyilvántartási bejegyzéssel rendelkezik, tekintettel arra, hogy az intézmény működése a tárgyi feltételek vonatkozásában nem felelnek meg az SzCsM rendeletben foglalt minimum előírásoknak.[10]

A fentiekre tekintettel megállapítom, hogy az Intézmény tárgyi feltételeiben mutatkozó hiányosságok az érintett fogyatékossággal élő személyek alapvető jogait érintően visszásságot okoznak, továbbá nem felelnek meg a CRPD 4. cikkéből eredeztethető nemzetközi kötelezettségeknek sem.

6.2. A személyi feltételek tekintetében

A telephelyvezető tájékoztatása alapján a rendszerszinten jelentkező szakemberhiány miatt nehéz az esetlegesen megüresedett álláshelyekre megfelelő végzettségű szakembereket találni. A helyszíni vizsgálat időpontjában a szakmai álláshelyek az Otthonban betöltöttek voltak, jóllehet három ápoló-gondozó munkakörben dolgozó személy nem rendelkezett szakképesítéssel.

A vizsgálat feltárta azt is, hogy az Otthon dolgozói az utóbbi időben szupervízión nem vettek részt. A csoportos szupervízió a szakmai színvonal emelésén kívül a kiégés elleni védőfaktorként van jelen, csökkenti a dolgozók érzelmi megterheltségét, így minden dolgozó számára szükséges.[11]

Az Otthonban minden szakdolgozóra kiterjedő, külső professzionális szupervízió igénybevételének tartós hiánya közvetve alkalmas lehet arra, hogy a gondozott, fogyatékossággal élő személyek kiemelt védelmének állami kötelezettségével összefüggő visszásságot okozzon.

Összességében megállapítható, hogy a nagylétszámú bentlakásos intézmények személyi feltételeinek biztosítása a fogyatékossággal élő személyek alapvető jogainak garantálása érdekében kiemelkedő jelentőséggel bír a teljes férőhelykiváltások megvalósulásáig. Üdvözlendő, hogy az ápoló-gondozó otthonok személyi feltételeinek javítását tűzi ki célul a Belügyminisztérium Tartós ápolás-gondozásra vonatkozó 2030-as stratégiája is (a továbbiakban Stratégia).[12]

A Stratégia külön figyelmet fordít a tartós ápolás-gondozás humánerőforrásának fejlesztésére, elismerve azt, hogy *„az ápolás-gondozás élő munka igényes tevékenység, melynek hatékonysága nagy mértékben függ az ellátórendszerben foglalkoztatott szakemberek felkészültségétől és elhivatottságától. (...) A biztonságos, eredményes és hatékony munkavégzés csak akkor valósítható meg, ha stratégiai kérdésnek tekintjük a megfelelő számú és tudású emberi erőforrás rendelkezésre állását a változó összetételű és nagyságú betegellátás professzionális kielégítéséhez."*[13] A humánerőforrás fejlesztése a Stratégia alapján több területre fókuszál, egyrészről növelni szükséges a tartós ápolásban-gondozásban foglalkoztatottak számát, másrészről szükséges a közép és felsőfokú végzettségű szakemberek létszámának növelése is. A képzett munkaerő növelése érdekében a képzések és továbbképzések rendszerének átgondolására, felülvizsgálatára és hatékonyabbá tételére is szükség van azért, hogy a formális és non-formális (családtagok, önkéntesek) gondozást/ápolást nyújtó személyek rendelkezzenek releváns, naprakész, gyakorlatban jól alkalmazható ismeretekkel.

A Stratégia elismeri az ápolásban, gondozásban résztvevők anyagi jellegű elismerésének szerepét is, ezért anyagi ösztönzők bevezetését javasolja (lakhatás támogatása, munkaruha, ösztöndíj program a képzésben, továbbképzésben résztvevők számára).

---

[10] SzCsM rendelet 41. §, 42. §

[11] AJB-816/2021. számú jelentés

[12] https://cdn.kormany.hu/uploads/document/c/c6/c68/c68381aafe390e0744e99b10df3a98b3bd67ce67.pdf

[13] Stratégia 31.o.

A stratégia kiemelt figyelmet szentel az ápolásban gondozásban dolgozók erkölcsi megbecsülésére is, ezért a szociális dolgozók „kiégésének" megakadályozását szolgáló programok bevezetését és alkalmazását intézményi szinten államilag támogatott módon javasolja, valamint a szociális ágazatban dolgozók egészségvédelmének támogatását tűzi ki célul (komplex szűrőprogramok támogatása, ágazati rekreációs szabadság támogatása az ágazatban eltöltött idővel arányosan, ami 5 évente kötelező egészségmegtartó, személyiség fejlesztő szolgáltatásban való részvétel teljesítésével valósul meg, térítésmentesen.)

A Stratégia megvalósítása során az ösztönzők bevezetése sokat tehet a szociális szférában dolgozó humánerőforrás megbecsülésének kifejezésében, ami hosszú távú, nagyon várt feladata a mindenkori ágazatvezetőknek. A kiszámítható életpálya jelentős mértékben segítheti a szociális ellátórendszer minőségi fejlődését, a komplex szociális ágazati bértábla megalkotása ennek egyik garanciális alapját teremthetné meg.

6.3. Az Otthon érdemi működése tekintetében

A vizsgált Otthon a lakók szakmai és jogszabályi előírásoknak megfelelő ellátását, a napi huszonnégy órás felügyeletet, a folyamatos fűtés- és melegvíz-szolgáltatást, a lakók egyéni igényeinek, életkorának megfelelő étkezést és ruházatot lehetőségeihez képest biztosítja.

A helyszíni vizsgálat tapasztalatai, valamint a rendelkezésre álló információk és a vizsgálat fókuszai alapján, az egészségügyi ellátáshoz való hozzáférés, valamint a területileg illetékes egészségügyi intézményekben végzett szakellátásra történő eljutás lehetősége megfelelően biztosított a lakók számára. A helyszíni tájékoztatás és a megvizsgált intézményi dokumentáció alapján az Otthonban korlátozó intézkedést nem alkalmaztak a vizsgálatot megelőző két évben. A rendelkezésre bocsátott korlátozó intézkedésekre vonatkozó Szabályzat jogszabályi feltételeknek megfelelően került kialakításra.

A lakók számára intézményen belül, illetve azon kívül szervezett sokszínű, társadalmi szemléletformálást is elősegítő, változatos programok kerülnek évente megrendezésre. Igyekeznek azokat a lakókat is bevonni az intézményen belüli programokba, akik állapotuk romlása miatt az intézményen kívül szervezett programokon nem, vagy csak korlátozottan tudnak részt venni.

Figyelemre méltó az Integrált Intézmény telephelyei közötti szakmai együttműködés, melynek keretében megvalósuló programok lehetőséget biztosítanak a különböző telephelyeken elhelyezésre kerülő lakók közötti szociális érintkezésre, emberi kapcsolataik fejlesztésére. A rendelkezésre bocsátott dokumentáció alapján kifejezetten jó kapcsolatot ápol az Otthon más társintézményekkel, szociális és egyéb szakmai szervezetekkel. Kiemelendő a lakók élelmezése tekintetében és a lakók komfortérzetét elősegítendő az élelmiszerbank programba való bekapcsolódás, valamint figyelemreméltó az Otthon civil szervezetekkel való fokozott együttműködése, melyek szintén a lakók mindennapi életének színesítéséhez, jobb életkörülményeihez járulnak hozzá adományaikkal Az Otthon rendszeres holland támogatói anyagi segítségnyújtás mellett sokszínű, kulturális- ismeretterjesztő programokkal gazdagítják az ellátottak mindennapjait.

A vizsgálat eredményei alapján megállapítható, hogy az Otthonban élők érdekképviseleti mechanizmusai rendezettek, azonban de az ellátottjogi képviselőt nem minden lakó ismeri személyesen, a havi rendszerességgel történő látogatásáról nincs mindenkinek tudomása. Hangsúlyozni szükséges, hogy a fogyatékossággal élő személyek, állapotukból, helyzetükből adódóan rendkívüli módon akadályoztatva vannak a panaszjoguk gyakorlásában, ezért kiváltképp fontos, hogy kellő alapossággal és körültekintéssel történjen tájékoztatásuk, amely jogaik gyakorlását elősegítve hozzájárul az esetleges érdeksérelmek elkerüléséhez.

7. Intézkedéseim

A vizsgálatom során feltárt alapvető joggal összefüggő visszásságok megszüntetése és bekövetkezésük jövőbeni megelőzése érdekében a következő intézkedéseket teszem:

1. az Ajbt. 31. § (1) bekezdés alapján felkérem *a Szociális és Gyermekvédelmi Főigazgatóság főigazgatóját,* hogy
   a) dolgozzon ki intézkedési tervet és rendeljen forrásokat az Otthon elamortizálódott berendezési tárgyainak felújítására, cseréjére;
   b) biztosítsa annak feltételeit, hogy az épület állagromlásból eredő hibáinak kijavítása és a szükséges felújítási munkák mielőbb megtörténjenek, és támogassa az Otthonban szükséges akadálymentesítési munkálatok elvégzését;

2. az Ajbt. 32. §-a alapján felkérem *a telephely vezetőjét,* hogy
   a) fordítson kiemelt figyelmet az Otthonban a lakók komfortérzetének növelését célzó beruházások (elhasználódott bútorzat, berendezési tárgyak cseréje, az ápolási teendőket könnyítő eszközök beszerzése, akadálymentesítés, légkondicionáló berendezések beszerzése stb.) megvalósítására;
   b) gondoskodjon a személyes higiéné tereinek intimitást biztosító kialakításáról, a fürdőszobák, valamint az illemhelyek ajtóval történő felszereléséről;
   c) szervezze meg az Otthon dolgozói számára rekreációs programokon, valamint a szupervízión való részvétel lehetőségét.

Budapest, 2026. június 3.

Dr. Juhász Imre

ALAPVETŐ JOGOK BIZTOSA 1.